

Ahlak ve Ahlaksızlık Arasında Nietzsche

Yusuf ÇİFCİ

Sakarya Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Doktora Öğrencisi

ysf_cfc@hotmail.com

Özet

Nietzsche kimdir? Koyu bir ahlak savunucusu mudur? Yoksa büyük bir ahlaksız mıdır? Dindar mıdır? Yoksa büyük bir din düşmanı mıdır? Tanrıtanımaz mıdır? Yoksa büyük bir tanrı aşığı mıdır? Nietzsche hakkında bu gibi sorular sorulabilir ve hatta bu sorular çoğaltılabilir. Ancak bu sorular Nietzsche'yi anlamak için yeterli değildir. Çünkü Nietzsche başkaları tarafından oluşturulmuş "iyi" ve "kötü" içerisinde (iki farklı kutup içerisinde) değildir. Onun ahlak dışı olduğunu iddia etmek; ahlakı, Nietzsche'ye göre konumlandıramamaktan kaynaklanmaktadır. Nietzsche, insanların algı sisteminin iki kutuptan ibaret olamayacak kadar büyük olduğunu haykırmaktadır. Bu bağlamda Nietzsche sorgulanmayan ahlak kurallarına göre ahlaksız, sorgulanan ahlak kurallarına göre ise bir ahlak abidesidir.

Bu makalede Nietzsche'nin ahlak tasavvuru incelenmiştir. Makalenin amacı yanlış anlaşılan Nietzsche'nin öldüğünü göstermek ve Nietzsche'nin ahlaka dair önermeleri merkezinde onu yeniden konumlandırmaya çalışmaktır.

Anahtar Kelimeler: *Ahlak, Ahlaksızlık, Nietzsche, Sorgulamak, Tekrar Konumlandırma.*

Nietzsche Between Morality And Immorality

Abstract

Who is Nietzsche? Is he a vigorous advocate of morality? Or is he a greate immoralist? Is he religionist? Or is he a greate enemy of religion? Is he atheist? Or is he a great lover of the God. Questions like these can be asked about Nietzsche and moreover these questions can be augmented. But these questions are not enough to understand Nietzsche. Because Nietzsche cannot be situated in "good and evil" (in two opposite pole) which are constituted by the others. To claim that Nietzsche is an amoral person is due to not to be able to position morals in terms of Nietzsche. Nietzsche screams that systems of sensation of people is too large to be contained just by two opposite pole. In this context, Nietzsche is an immoralist according to the moral principles which are not examined and Nietzsche is a memorial of moralist according to the moral principles which are examined.

In this essay, the morality concept of Nietzsche is analyzed. The goal of this essay is to show that Nietzsche is dead who is misunderstood and is to try to position Nietzsche in the centerline of the morals' statements of Nietzsche once again.

Keywords: *Morality, Immorality, Nietzsche, Examine, Reposition.*

GİRİŞ

Nietzsche felsefede çığır açan üslup ve içeriğiyle her zaman büyük bir kaynak olarak varlığını korumaktadır. Ancak Nietzsche'nin herhangi bir konuda ileri sürdüğü önermeler çoğu zaman saptırılmış ya da yanlış anlaşılmalıdır.⁵¹ Bunda Nietzsche'nin karmaşık anlamlandırma yeteneğinin etkisi olduğu kadar, bilginin tarihsel bir yere dayandırılması ve epistemolojik meşruiyet sağlama fikrinin de bir o kadar etkisi olmuştur. Bu anlamda Nietzsche'nin ahlaka dair ileri sürdükleri de bu durumdan yeterince payını almıştır.

Bazen tanrıtanımazlığa, bazen varoluşçuluğa, bazen laikliğe, bazen hümanizme, bazen hiççiliğe, bazen panteizme, bazen ahlaklılığa ve bazen de ahlaksızlığa kaynak olarak gösterilen Nietzsche'nin her hangi bir konu karşısındaki duruşunun net olarak ifade edilmesi bir hayli zor görünmektedir. Ancak bu konuda yapılacak araştırma-inceleme ve yorumlarda nedensellik bağının bütün “egemen kerte”(James, 1997:201)lerden kopartılması, (Nietzsche'nin kendi eserlerinde yaptığı gibi) hem Nietzsche'nin anlam dünyasına girebilmek ve hem de onun anlam dünyasında rahatça gezinebilmek için gerekli görünmektedir.

Bu doğrultuda makalenin birinci bölümünde ahlak kavramının çeşitli bilim disiplinlerindeki anlamlandırmaları incelenecek ve ahlakın “değer-norm-kurum”(Digeçligil, 2006:31-33) dairesi içi ve dışı için ifade ettiği iyi/kötü algıları ve ahlakın kaynakları anlamlandırılacaktır. İkinci bölümde ise Nietzsche'nin hakikat ve gerçeklik temellendirmesi yapılacak ve nihayetinde üçüncü bölümde ise Nietzsche ahlaka göre değil de, ahlak Nietzsche'nin ifadelerine göre konumlandırmaya çalışılacaktır.

I

Ahlak, bir toplumda bulunduğu inanan “fizik-metafizik” (Güçlü ve diğ., 2002:24) davranış kalıplarının iyi ya da kötü olarak etiketlendiği “daire”dir. Bu daire içerisinden çıkan davranışlar iyi, daire dışından çıkan davranışlar ise “kötü” olarak ifade edilmektedir. Bir toplumda bulunduğu ve uzun sürelerdir kullanılageldiğine inanan maddi ve manevi davranış kalıplarının bütünü için temel ölçüt söz konusu “iyi” daireyi oluşturan “değerler-normlar-kurumlar” (Digeçligil, 2006:31-33) bütünüdür. Bu değer-norm-kurum zinciri, bireyin kendine, içinde yaşadığı topluma ve o toplumdaki irade biçimine (yönetime-idareye) karşı davranışlarının niteliğini ve istikametini belirlemektedir.

Ahlakın farklı bilim disiplinlerinde farklı farklı anlamlandırması yapılmaktadır. Örneğin kavram olarak ahlak din bilimine göre; “İnsanın kişiliğinden ya da iradeye bağlı eylemlerinden kaynaklanan, iyi ya da kötü değerlendirmeye konu olan, zamana topluma ve kültüre göre değişiklik gösterdiği ya da zorunlu, değişmez, evrensel nitelik taşıdığı düşünülen kurallar ve davranışlar bütünüdür.” (TÜBA, 2011:20) Diğer taraftan toplum bilimine göre ahlak “Belirli bir toplumun belirli bir döneminde bireysel ve toplumsal davranış kurallarının tamamıdır.” (Hançerlioğlu, 2007:11) Felsefi olarak ahlak ise; “Genel manada mutlak olarak iyi olduğu düşünülen veya belli hayat tarzlarından kaynağını alan davranış kurallarının bütünüdür.” (Bolay, 2009:4) Psikolojik olarak ahlak kavramı ise “Toplumca kabul gören ve bir davranışın kabul edilebilir olup olmadığı yargısında kullanılan bir davranış standardıdır.” (Budak, 2000:23) Bu bağlamda “ahlaklılık” ise bireyin kendinden önce belirlenmiş “değer-norm-kurum” dairesine uygun bir davranış göstermesine/göstermemesine bağlıdır (Outhwaite, 2008:21-22).

⁵¹Nietzsche'nin ileri sürdüğü önermelerin pek çok farklı felsefi düşünceye mesnet edildiği bilinmektedir. Bu anlamda Nietzsche'nin mesnet edildiği düşüncelerin kimi zaman birbirlerine zıt kutuplarda oldukları ifade edilebilir. Bu bağlamda düşünüldüğünde; Nietzsche'nin yerinin felsefe coğrafyasında konumlandırılması hep sancılı olmuştur. Ancak Nietzsche'nin konumlandırılmasında görmezden gelinen temel sancının [a] olgusunu (ya da fenomenini) Nietzsche'ye göre konumlandırmak yerine Nietzsche'nin [a] olgusuna göre konumlandırılmasının yapılmasında yattığı ileri sürülebilir. Bu doğrultuda makalede “ahlak” olgusuna göre Nietzsche'yi mercek altına almak yerine, Nietzsche'ye göre “ahlak” olgusu mercek altına alınmıştır.

Ahlak nedir sorusunu yanıtladıktan sonra, toplumlar nezdinde ahlakın kaynağı olarak görülen “şey”lere de değinilmesi gerekmektedir. Ahlakın kaynağı olarak felsefenin başlangıç ilkelerinden (Politzer, 2010:33-35; Descartes, 1989:51-108) hareketle iki farklı durumun olduğu ifade edilebilir. Birincisi maddi olana karşı duyulan ya da geliştirilen ahlak, ikincisi ise manevi olana karşı duyulan ya da geliştirilen ahlak olarak sınıflandırılabilir. Bu doğrultuda ahlakın toplumlar nezdinde maddi manevi olmak kaydı ile iki farklı kaynağının olduğu ileri sürülebilir.⁵² Ancak dünyadaki bütün toplumsal organizmalar düşünüldüğünde ahlakın kaynağı olarak “din” olgusunun daha etkili olduğu ve dolayısıyla manevi olanın bir hâkimiyetinin olduğu ayrıca ifade edilmelidir.

Terim olarak ahlak, “İnsanın yaradılışından gelen ve ruhuna yerleşen alışkanlıklardır.” (Seyyar, 2003:11). Tanımdan da anlaşılacağı üzere “ahlak” olgusu bireyin içinde bulunmuş olduğu toplumsal varoluşun maddi olan davranış kalıplarından daha çok manevi davranış kalıplarına bağlıdır. Bu bağlamda ahlak olgusunun özellikle “dini inanış” ile beraber ilerlediği ifade edilebilir. Buradan hareketle “ahlak” olgusunun maddi anlamda “gerçek” ve toplumsal anlamda “otantik” olandan ziyade, manevi anlamda “hakikat” ile olan ilişkisinin daha belirgin olduğu ifade edilebilir. Bu doğrultuda “ahlak” kavramının genel bir anlamlandırılması yapıldıktan sonra Nietzsche’nin “hakikat”e biçtiği anlamın araştırılması ve daha sonra Nietzsche’ye göre “ahlak”ın konumlandırılması, çalışmanın metodolojisi açısından daha uygun görünmektedir.

II

Hakikat keşif mi edilmiştir yoksa icat mı⁵³ edilmiştir. Bu konuda Nietzsche’nin düşüncesi hakikatin icat edildiği üzerinde durmaktadır. Nitekim kendisi de bir filolog olan Nietzsche’ye göre “dil” çemberi içerisinde hakikat ve hakikat olmayan icat edilir. Bu anlamda hakikat bir yanılgıdır ve daha da kötüsü yanılgı olduğu unutulmuştur (Nietzsche, 2011u:107). Çünkü hakikat algısı beraberinde bir parçalanmışlığı da getirmektedir. Ancak Nietzsche’ye göre bütünden koparılmış hakikat yani parçalanmış hakikat, hakikat değildir (Nietzsche, 2011n:28).

Hakikat hususunda Nietzsche’nin temel eleştirisi, hakikatin dayanakları olarak gösterilen değerler bütünüünün başkaları tarafından oluşturulmuş ve bozulmuş⁵⁴ olmasına yöneliktir⁵⁵ (Nietzsche, 2011ö:104). Nitekim Nietzsche’nin yaşamış olduğu zaman ve mekânda da belirli toplumsal zümreler arasında bir “hakikat” savaşının olduğu bilinmektedir.⁵⁶ Nietzsche’nin bir diğer eleştirisi

⁵²Maddi olana ve manevi olana karşı duyulan ahlak duygusunun birbirinden kesin çizgilerle ayrılması söz konusu değildir. Nitekim burada ifade edilmek istenen sadece kaynak olarak bir ayrışmanın mevcut olmasıdır. Çünkü kaynaktan ayrıldıktan sonra “ahlak” öğretileri bir yasaklama ve onaylama mekanizması olarak çalışmakta ve bireyin bütün davranış kalıplarını sarıp sarmalamaktadır. Bu doğrultuda maddi ya da manevi olana karşı geliştirilen ahlak öğretisi, kimi zaman manevi kaynaklı olup maddi bir eylemi gerektirmekte, kimi zaman ise maddi kaynaklı olup manevi bir eylemi gerektirmektedir.

⁵³Mitlerden dinlere, dinlerden ideolojilere, ideolojilerden ise ideoloji ötesine geçişin bütün toplumlarda pek çok sıkıntıyı beraberinde getirdiği bilinmektedir. Nitekim buradaki sıkıntının maddi olarak “gerçek” manevi olarak “hakiki” ve bunların toplumsal alana yansımaları olarak “otantik” algısının değişmesinde yattığı ileri sürülebilir. Bu doğrultuda burada özne ve nesne ayrımı dikkati çekmektedir. Nitekim ister dini bir kişi-kesim ya da zümre olsun isterse de din dışı bir kişi kesim ya da zümre olsun “gerçeklik-hakikat-otantisite”, bireyden önce kurulmuştur. Bu bağlamda birey, oluşturulmuş bir “gerçeklik-hakikat-otantisite” dairesi içine doğmaktadır.

⁵⁴Buradaki bozulma durumu, Nietzsche’nin “tarih” ve “tarihsel gerçeklik” düşüncelerine göre oluşturduğu “hakikat” tasvirinden çıkarılmıştır. Nitekim Nietzsche’nin şu ifadeleri bu önermeyi destekler niteliktedir: “Tarihi değerlerin dünyasında kalpazanlık egemenliğini kurmuştur.” (Nietzsche, 2011z:86)

⁵⁵Nietzsche’nin bu anlamdaki düşüncelerine en büyük kanıt eserlerinde sürekli değerleri yenileme işine giriştiğini ve kendi zaman ve mekânındaki değerlerin içi boşaltılmış olduğunu yinelenmesinden rahatlıkla anlaşılmaktadır. Nitekim bu söylemlerinden bir tanesi şu şekilde ilerlemektedir: “Söz konusu yapıtı bitirince bir gün bile geçirmeden o dev ödevime, değerleri yenileme işine koyuldum” (Nietzsche, 2011ö:104)

⁵⁶19. yüzyılın bir savaşlar ve antlaşmalar yüzyılı olduğu ifade edilebilir. Diğer taraftan “modern olan”ın gelişmesi bilim teknik ve filozofik olarak büyük ilerlemelerin de bu yüzyılda yaşandığı bilinmektedir. Bu bağlamda 19. yüzyılda insan gerçeğinin ve gerçeklik algılarının sürekli bir değişim içinde olduğu ve “seküler” algı ile “dini” algının sürekli bir çatışma içinde olduğu söylenebilir.

ise hakikatin kaynağı olarak gösterilen süregelen geçmiş ve tarih algısına yöneliktir. Bu bağlamda Nietzsche en büyük mutluluğun tarih dışılığa yattığını ifade etmektedir⁵⁷ (Nietzsche, 2011k:37-40).

Nietzsche'nin hakikat ile alakalı temel eleştirileri hakikatin icadı sorununa⁵⁸, kaynağı sorununa, dayanakları sorununa ve taraflı kullanımı sorununa yönelik olarak ilerlemektedir. Bu doğrultuda Nietzsche'ye göre "hakikat" insanın çarpıttığı gerçekler bütünü olarak göze çarpmaktadır. Ancak Nietzsche kimi zaman kendisini de hakikat ile izdivaç talep eden bir kişi olarak tanımlamakta (Nietzsche, 2011h:9-11) ve bu anlamda karmaşık felsefi yapısını gözler önüne sermektedir.

Nietzsche'nin hakikate ve elbette ki ahlaka dair bütün inanç sistemini kıran ve sürekli tartışıla gelen önermesi bilindiği gibi "Tanrı öldü"⁵⁹ (Nietzsche, 2009:12) önermesidir. Bu önerme Nietzsche'nin en ünlü ya da en önemli önermesi olarak sayılırken, Nietzsche'nin felsefe coğrafyasında konumlandırılması aşamasında bu önerme hep taraflı epistemolojik algılara ve algı sistemlerinin oluşturulmasına sebep olmuştur⁶⁰. Ancak Nietzsche'nin ifade etmek istediği şey, bir sınıflandırmaya tabi tutulmak ya da bir sınıflandırmada kendi felsefesinin parametre olarak kullanılması değildir. Nietzsche'nin maksadı "tabu gerçekler" (Nietzsche, 2011g:15) olarak ifade ettiği şeyin eleştirisine girişebilmek ve "şey"lerin eleştirilebilir doğasına işaret etmek olarak ifade edilebilir. Bir bütün olarak Nietzsche eserlerine dikkat edildiğinde ise bu önermeyi doğrular nitelikte ifadeler rastlanmaktadır. Nitekim Nietzsche'nin şiirlerinde geçen "İnsandaki tanrıyı paralamak"⁶¹ (Nietzsche, 2011h:15) ifadeleri bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

Hakikat hususunda Nietzsche'nin "yaşamın dini" (Nietzsche, 2011j:40) olarak ifade ettiği şey ise, genel olarak hakikatin güncel tutulması bağlamında okunabilir. Nitekim "tarih"e yaslanan hakikatin içinde bulunan zaman ve mekân itibarıyla insan gerçeğini açıklayamayacağı, Nietzsche'nin maksadını ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda Nietzsche'nin Yunan tanrıları ile Hıristiyanlık tanrı algısını karşılaştırması ise bu bakışı desteklemektedir. Nietzsche'ye göre Yunan tanrıları zorunluluktan ya da ihtiyaçtan oluşturulmuş, bir görev, münzevilik ya da ruhanilik olarak ortaya çıkmış ya da saptırılmış değerlerdir (Nietzsche, 2011j:40-41). Yunan tanrıları yaşamın kendi içinden çıkmışlardır ve toplumsal gerçekliğin ya da hakikatin birer parçası olarak vardılar. Diğer taraftan Hıristiyanlıktaki tanrı algısına bakıldığında ise Nietzsche'nin bir sapma ve sapkınlık gördüğü ifade edilebilir. Nitekim Nietzsche "insan yarattı tanrıyı" (Nietzsche, 2011e:93) derken; insanın, tanrı algısını kendi çıkarlarına hizmet edecek bir ahlak kurallarının daimi temsilcisi olarak değiştirmesine işaret etmektedir. Bu doğrultuda Nietzsche'nin ahlaka dair düşüncelerinin irdelenmesi ve yanılısına

⁵⁷ Nietzsche'nin koyun sürüsü ile bir grup insanı karşılaştırarak yaptığı tarih mukayesesi bu konuda büyük bir önem arz etmektedir. Nitekim Nietzsche'ye göre bir koyun sürüsü çok mutlu olarak hayatına devam eder. Çünkü bir geçmişe dayanma ya da bir geçmişle hesaplaşma gibi ve dün ile bugünü kıyaslama gibi bir eylemsellikoyunlar için geçerli değildir. Ama insanlar, unutmayı bir türlü öğrenemez ve geçmişe bağlı yaşar durur. Bu bağlamda Nietzsche'nin insan ve tarih ilişkisini açıklayan şu ifadeleri kayda değerdir: "İnsan istediği kadar ileri ve çabuk yürüsün, o hep zinciri ile birlikte yürür, insan hızla akıp geçen olaylarla bağlıdır." (Nietzsche, 2011k:37)

⁵⁸ Dinin hakikati nedir? Sorusunun cevabı, dinin özünün mantık ötesi bir yöntemle kavranmasında yatmaktadır. Bütün anlam alanları gibi hakikatin anlamlı alanının temeli, din tarafından araştırılan şartsız anlamdır. Hakikat sorunu önce dini alanda bir anlam kazanır. Öz sorunu ve hakikat sorunu, aynı planda ele alınan sorunlardır. (Tillich, 2000:81)

⁵⁹ Tanrı'nın ölümü nasıl anlamlandırılmaktadır. Tanrı öldü artık yalnızız mıdır bunun anlamı? (Savater, 2008:60-64) Yoksa insanda tecelli eden Tanrısal öz mü ruhunu teslim etmiştir?

⁶⁰ Makalenin başında da ifade edildiği gibi Nietzsche'nin ileri sürdüğü düşünceler çoğu kez taraflı bir okuma yapılarak değerlendirilmiş ve Nietzsche'nin felsefi konumuna ters bir yerde konumlandırılmaları yapılmıştır. Bu bağlamda "Tanrı öldü" önermesi de bu önermelerden bir tanesi olarak ifade edilebilir. Ancak Nietzsche'nin felsefe coğrafyasındaki konumuna bakıldığında bugün mesnet edildiği doktrinlere kaynak olamayacak kadar derin bir düşünce sistemine sahip olduğu ayrıca ifade edilmelidir. Diğer taraftan Nietzsche "ahlak" olgusuna dair düşüncelerinde filozofların değişmez yasalar oluşturmak için uğraştıklarını ve bunun da aslında bir yanılısına oluşturduğunu (Nietzsche, 2011f:22) ileri sürmektedir. Buradan hareketle Nietzsche'nin kendi fikir ve düşüncelerinin kendisinden sonra değişmez yasalarda temel olarak alınmasını o zamandan kınadığı ileri sürülebilir.

⁶¹ Şiirin tam dörtlüğü şöyledir: "Sen ki bakarken insana, Tanrı suretiyle koyun olarak, insandaki tanrıyı paralamak, paralar gibi insandaki koyunu, ve paralarla gülmek..." Burada Nietzsche'nin özne ve nesne arasındaki ayrımına da dikkat etmek gerekmektedir. Nitekim Nietzsche'nin "insandaki tanrıyı paralamak" ifadesi insanın tanrılaşmış hakikatler icat ettiği ya da hakikati bozduğu, çarpıttığı şeklinde okunabilir.

olarak hakikat algısı üzerine inşa edilen “ahlak” olgusuna değinilmesi gerekmektedir. Bu manada nihayetinde Nietzsche’nin felsefe coğrafyasında ahlakın konumlandırılması yapılabilir.

III

“İyi” ve “kötü”, “güzel” ve “çirkin”, “cennet” ve “cehennem”, “doğru” ve “yanlış”, “hakikat” ve “yalan”... Bu söz dizelerine dikkat edildiğinde hemen hemen her kültürde bir tanesinin olumsuz bir algıya, diğerinin ise olumsuzlayıcı bir algıya işaret ettiği görülecektir. Diğer taraftan kültürden kültüre ya da bir “zaman-mekân” dan başka bir “zaman-mekân” a geçildiğinde bu algıların değiştiği fark edilecektir⁶². Bu durumda “iyi” ve “kötü” nün ölçülmesinde nasıl bir ölçüt kullanılmalıdır. Diğer bir ifade ile bir “şey” in “iyi” ya da “kötü” olmasına karar veren hangi mekanizmadır. Nietzsche’ye göre iyi ve kötünün sınırları üzerine düşünüldüğünde bu sınırların çok belirgin ve güvenilir olmadıkları (Nietzsche, 2011c:23) görülecektir⁶³. Buna ek olarak yine Nietzsche “iyi” ve “kötü” ye kaynaklık eden her şeyin irdelenmesi ve sorgulanması tarafındadır. Çünkü Nietzsche “ahlak” ın saf duruşuna vurgu yapmakta ve diğer bir ifade ile tarafsız kullanımına karşı durmaktadır⁶⁴ (Nietzsche, 2011e:143).

“Ahlak” bir hakikat ağı olarak toplumsal organizmayı dört baştan saran normatif bir bağ olarak ifade edilebilir. Bu durumda Nietzsche’nin icat edilen hakikat algısı düşünüldüğünde, ahlak bu hakikat algılarından bir tanesi olarak nitelendirilebilir. Nitekim Nietzsche ahlak olgusundan bahsederken özellikle soy kütüğü çalışmalarının yoğunluğunun gereksizliği üzerinde durmaktadır. Diğer taraftan Nietzsche’ye göre ahlakın soy kütüğü araştırmaları ahlakı meşru kılmak adına tarihe dayandırmak ya da meşruiyet sağlamak fikrinden ileri gelmektedir (Nietzsche, 2011m:99-100).

Peki ya Nietzsche’ye göre ahlak nedir ne değildir. Nietzsche ahlakın geleneklere itaatten ibaret olduğunu ifade etmektedir (Nietzsche, 2011b:19). Ona göre “ahlaklılık” (ya da iyilik olarak ifade edilebilir) yasaya ne kadar uyulduğuna bağlıdır ya da diğer bir ifade ile en ahlaklı olan yasaya en çok uyan kişidir (Nietzsche, 2011b:20). Ancak burada yasaların ihaneti durumu söz konusudur (Nietzsche, 2011c:55). Çünkü yasalar hiçbir zaman toplumun karakterine uygun olarak yapılmamışlardır. Yasaların hâkimiyeti ahlakın hâkimiyeti olmaktan ziyade “egemen” zümrenin ahlakının diğer birey ve gruplara dayatılmasını beraberinde getirmektedir. Bu durumda “ahlak” ise bir korku ve şüphe ahlakı olarak ortaya çıkmaktadır (Nietzsche, 2011d:70-71)

Nietzsche’ye göre ahlak bilgelerin ön yargısıdır (Nietzsche, 2011b:20). Bu ön yargı zamanla hakikat halini almış ve bir normlar dairesi oluşturmuştur. Sonrasında ise “egemen” hale gelmiştir. Bu anlamda Nietzsche’nin temel eleştirisi ahlakın kaynağına değil (yani din tanrı vb. spirüel şeylere değil), bu kaynağın yanlış yorum ve kullanımına ilişkindir. Nitekim Nietzsche ahlakın soy kütüğünü araştırmaktan ya da onu meşru göstermekten ziyade onun dayanaklarının taraflı yorum ve anlamlandırılmasının eleştirilmesi taraftarıdır. Bu bağlamda örneğin “ahlak” ın akla dayandırılması

⁶²İngiltere’de yaşayan Nijerya göçmeni bir kadının başından geçen bir dizi olay bu durumu kanıtlamaktadır. Adesanya isimli bu kadın, oğullarının yüzlerine mensubu bulunduğu kabilenin işaretini jiletle kazımıştır. İngiliz mahkemesi kadını, kendi çocuklarını jiletle yaralamak suçuyla itham etmiş ve yargılamıştır. Çocuklarına jiletle maddi zarar vermek suçlamasıyla karşılaştığında; kadın bunun kültürel bir gereklilik olduğunu öne sürmüştür. Kadına göre çocuklarının yüzüne jiletle çizdiği bu sembolün, çocukların yüzünde mevcut olması kültürel bir gerekliliktir. Kadın, bunu yapmaması halinde çocuklarının kimliksiz kalacağını ve onların bu durumdan zararlı çıkacaklarını öne sürmüştür. (Renteln, 2004:49-50) Suç kavramı hakkındaki bu durum, zaman ve mekân farklılaşması durumunda toplumsal gerçekliğin değiştiğini ve dönüştüğünü ve dolayısıyla da “iyi” ve “kötü” algısının da değişiklik gösterdiğini açık bir şekilde göstermektedir.

⁶³Makalede özellikle Nietzsche dışında her hangi bir filozofun Nietzsche hakkındaki görüş ve önerilerine değinilmemiştir. Diğer taraftan Nietzsche’nin etkilendiği varsayılan filozofların ya da Nietzsche’nin etkilediği varsayılan filozofların düşünce dünyalarına ve anlam dünyalarına da girilmemiştir. Buradaki maksat ise, “ahlak” olgusunun Nietzsche’nin felsefe coğrafyasındaki yerini tam olarak konumlandırabilmektir.

⁶⁴Nietzsche’nin bu saflik algısına ve düşüncelerine örnek olarak gösterilen şiirin tam metni şöyledir: “Çoktandır dönerken üstünde yürüngenin, Ne demek ey yıldız karanlık senin için?, Dönerken sen bahtiyar aşarak zamanı! Uzak dursun senden, tüm dertlerle sıkıntı!, En uzak dünyalara ulaşsın ışığın: Acımak çok günahtır, bundan sakınasın! Tek buyruğu var ahlakının: Saf kalasın!” (Nietzsche, 2011e:143)

hususunda Nietzsche'nin düşüncelerinin kaynak olarak gösterilmesi de Nietzsche'nin kendisinin tarafgir okunması ve yorumlanmasına örnek olarak gösterilebilir. Bu minvalde Nietzsche'nin şu ifadeleri bu önermeyi kanıtlar niteliktedir: “Yani ahlak konusunda şimdiye dek “içgüdü” ya da Hıristiyanların “iman” dedikleri veyahut da benim “sürü” dediğim şey kazandı. Akılcılığın babası olan (dolayısıyla devrimin büyük babası olan) ve yalnızca aklın egemenliğini onaylayan Descartes, belki de tek aykırı örnektir: Oysa akıl yalnızca bir araçtır, Descartes yüzeyseldi.”⁶⁵ (Nietzsche, 2011m:105)

Sonuç olarak ahlakın bin bir farklı tanımının olduğu ifade edilebilir. Nietzsche de hemen hemen her yönden ahlaklılık ve ahlaksızlık arasında bir ayrıma gitmeden kavramın açmazlarını ifade etmeye çalışmış ve eksik olana işaret etmiştir. Bu bağlamda Nietzsche'ye göre ahlakın ne olup ne olmadığı ifade edilebilmesi için şöyle bir bağlantı kurulabilir. “Her dinin ve ahlakın tabanında duran temel ölçüt şudur. Bunları yap! Bunları bırak! Böylece mutlu olacaksın...” (Nietzsche, 2011o:48) Dolayısıyla ahlak bir yasak ve onay mekanizmasıdır. Diğer taraftan eylemde başarılı olmak, ahlaklılıktır (Nietzsche, 2011d:76). Öyleyse ahlak başarılılıktır. Ahlak yalnızca egemen olanın entelektüel bilincinden ibarettir (Nietzsche, 2011m:100). O zaman ahlak egemen olana uygunluktur.⁶⁶ Ahlak insanın boyun eğmesiyle ters orantılıdır, Hıristiyanlıkta olduğu gibi, insan ne kadar boyun eğerse o kadar ahlaklıdır (Nietzsche, 2011m:102). Demek ki ahlak boyun eğmektir. Ahlak insanın kendine hâkim olmasıdır (Nietzsche, 2011b:20). Dolayısıyla ahlak kişinin kendisine hâkimiyetinden ibarettir. Nietzsche'ye göre ahlak ne yasak ve onay mekanizması, ne başarılılık, ne egemen olana uygunluk, ne boyun eğmek ve ne de kişinin kendine hâkimiyetidir. Nietzsche'ye göre ahlak felsefesinde ve yukarıda sayılan ahlak tanım ve anlamlandırmalarında eksik olan şey ahlakın kendisidir (Nietzsche, 2011m:100)

Peki, Nietzsche'ye göre ahlak nedir? Nietzsche'ye göre ahlak “çılgınlık”tır (Nietzsche, 2011b:23). Gelenek ahlakından sıyrılabilme (Sokrates gibi) ve yaşanan zaman ve mekâna göre ahlak tasavvurunu dönüştürebilmektir. “Hakikat”i temsil ettiğini düşünen ve “hakikat”in değişmez yasalarına işaret edenlerin oluşturduğu ahlaktan kaçınabilmektir. Tarihe dayandırılarak “doğru”nun açıklanması ve tanımlanmasından ziyade “toplumsal (yaşanıla gelen) gerçeklik”ten⁶⁷ çıkılarak “doğru”ya ve “iyi”ye varabilmek Nietzsche'ye göre “ahlak”tır. Sonuç olarak Nietzsche'nin (yine epistemolojik olarak taraflı yorumlanmasına neden olan) şu ifadeleri Nietzsche'ye göre “ahlak”ın bir eleştiri ve sorgulama ahlakı olduğuna kanıt olarak gösterilebilir: “Gelenek, ilk insanların sözde yararlı ve zararlı olana ilişkin deneyimlerini yansıtır, - ama gelenek duygusu (ahlaklılık) bu tür deneyimlerle değil, geleneğin geçmişi, kutsallığı ve tartışılmazlığı ile ilişkilendirilir. Ve bu yüzden bu duygu, insanın yeni deneyimler edinmesine ve gelenekleri düzeltmesine engel olur: Bu şu demektir, (bu anlamdaki) ahlak, yeni ve daha iyi geleneklerin ortaya çıkmasına karşı koyar: Aptallaştırır.” (Nietzsche, 2011b:28)

⁶⁵Nietzsche'nin bu ifadeleri, Nietzsche felsefesinin temel olarak gösterildiği doktrinlerin tanım ve anlamlandırmalarının yeniden yapılmasının gerekliliğini çok net bir şekilde ortaya koymaktadır. Nitekim bunun başarılabilmesi için ise Nietzsche'nin kendi okurlarına yaptığı şu tavsiyeler kayda değerdir: “Sağlam dişleriniz olsun, taş gibi mideniz, Aşçı olan yazarınızın budur dileği!, Bir kez kitabı kolayca sindirirseniz, Sindirirsiniz içinize kolayca beni!...” (Nietzsche, 2011e:125) Bu açıcılık ve yemek yeme metaforundan yola çıkılarak; bugün itibarıyla Nietzsche'yi kaynak olarak gösteren doktrinlerin Nietzsche'nin hazmedil(e)memesi neticesinde ortaya çıktıkları yorumu yapılabilir.

⁶⁶Soylu sınıf daima barbar sınıf olagelmıştır. Gerçekten aristokratik bir toplumun kökleri üzerinde insanca düşlere kapılmamak gerekir. (Nietzsche, 2011a:82-83)

⁶⁷Toplumsal gerçeklik, bir ilişkiler ağı olarak tümleşik şekilde hayatımızın, benliğimizin ve eylemlerimizin içinde meydana geldiği çok geniş bir daire gibi (Sarıbay, 2006:107) algılanabilir.”

SONUÇ

Nietzsche'ye göre felsefe bir şeylerin temelini oluşturmak için olmadığı gibi, egemen olana övgüler yağdırmak için de değildir (Nietzsche, 2011y:94-95). Bu doğrultuda ona göre felsefenin amacı ya da ifadeyi düzeltmek gerekirse Nietzsche felsefesinin amacı “eleştirmek”tir.

Makalenin başlığında ifade edildiği gibi; Nietzsche'ye göre asıl ahlakın, ahlak ve ahlaksızlık arasında yapılan sorgulamadan doğacağı ileri sürülebilir. Nitekim gelenek ahlakı ile Sokrates ahlakını karşılaştıran Nietzsche'nin felsefe coğrafyasında “ahlak” olgusunu yeniden konumlandırarak temel ifade ise Sokrates'in şu özdeyişinde gizlidir: “Sorgulanmayan hayat yaşamaya değer.”

Nietzsche'nin felsefe coğrafyasında ahlakı konumlandırmaya çalışan bu makalede nihai olarak söylenebilecek şey, Nietzsche'nin ahlak olgusunun bir “isyan ahlakı” (Topçu, 2011) olduğudur. Bu doğrultuda Nietzsche'nin eserlerinde ahlak olgusunu, belirli bir zümrenin ahlakı olmaktan çıkarmak isteyenlerin sancuları rahatlıkla görülmektedir.

Doktrinlerin ve doktrinleri oluşturanların kaynak arayışları içerisinde ahlak ve ahlaksızlık arasında kalan Nietzsche, bütün egemen kertelerden kurtarılıp “saf” bir bakışla değerlendirildiğinde, ahlak ve ahlaksızlık ötesi bir konuma yükselmektedir.

KAYNAKÇA

- Bolay, Süleyman Hayri. (2009), **Felsefe Doktrinleri ve Terimleri Sözlüğü**, Nobel Yayınları, Ankara.
- Budak, Selçuk. (2000), **Psikoloji Sözlüğü**, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Descartes. (1989), **Felsefenin İlkeleri**, Çeviren: Mesut Akın, Say Yayınları, İstanbul.
- Digeçligil, Beylü. (2006), “Sosyal Bilimler Epistemolojisinde Sorunların Kaynağı: Ontolojiyi Unutmak”, **Felsefe ve Sosyal Bilimler Muğla Üniversitesi Felsefe ve Sosyal Bilimler Sempozyumu Bildirileri**, Vadi Yayınları, Ankara, s. 31-53.
- Güçlü, Abdülbaki. & Uzun, Erkan. & Uzun, Serkan. & Yolsal, Ü. Hüsrev. (2002), **Felsefe Sözlüğü**, Bilim Sanat Yayınları, Ankara.
- Hançerlioğlu, Orhan. (2007), **Toplum Bilim Sözlüğü**, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- James, Susan. (1997), “Louis Althusser”, Çev: Ahmet Demirhan, **Çağdaş Temel Kuramlar** İçinde, Editör: Qentin Skinner, Vadi Yayınları, Ankara.
- Nietzsche, Friedrich. (2009), **Böyle Buyurdu Zerdüşt**, Çeviren: Mustafa Bahar, İskele Yayınları, İstanbul.
- Nietzsche, Friedrich. (2011a), **Seçilmiş Düşünceler**, Türkçesi: Samih Tiryakioğlu, Assos Yayınları, İstanbul.
- Nietzsche, Friedrich. (2011b), **Tan Kızılığı, Ahlaksal Önyargılar Üzerine Düşünceler**, Çeviren: Özden Saatçi, Say Yayınları, İstanbul.
- Nietzsche, Friedrich. (2011c), **Şen Bilim Ana Metin 1**, Çeviren: Ahmet İnam, Say Yayınları, İstanbul.
- Nietzsche, Friedrich. (2011d), **İnsanca Pek İnsanca 1. Kitap**, Çeviren: Cemal Atila, Say Yayınları, İstanbul.
- Nietzsche, Friedrich. (2011e), **Şen Bilim Şiirler**, Çeviren: Ahmet İnam, Say Yayınları, İstanbul.
- Nietzsche, Friedrich. (2011f), **Richard Wagner Bayreuth'ta**, Çeviren: Mehmet Osman Toklu, Say Yayınları, İstanbul.
- Nietzsche, Friedrich. (2011g), **Öğretim Kurumlarımızın Geleceği Üzerine**, Çeviren: Gürsel Aytaç, Say Yayınları, İstanbul.
- Nietzsche, Friedrich. (2011h), **Dionysos Dithyrambosları**, Çeviren: Murat Batmankaya, Say Yayınları, İstanbul.
- Nietzsche, Friedrich. (2011j), **Yunan Tragedyası Üzerine İki Konferans**, Çeviren: Mahmure Kahraman, Say Yayınları, İstanbul.
- Nietzsche, Friedrich. (2011k), **Tarihin Yaşam İçin Yararı ve Yararsızlığı Üzerine**, Çeviren: Nejat Bozkurt, Say Yayınları, İstanbul.
- Nietzsche, Friedrich. (2011m), **İyinin ve Kötünün Ötesinde**, Çeviren: Ahmet İnam, Say Yayınları, İstanbul.
- Nietzsche, Friedrich. (2011n), **Ahlakın Soy kütüğü Üstüne**, Çeviren: Ahmet İnam, Say Yayınları, İstanbul.
- Nietzsche, Friedrich. (2011o), **Putların Alacakaranlığı**, Çeviren: İsmet Zeki Eyuboğlu, Say Yayınları, İstanbul.
- Nietzsche, Friedrich. (2011ö), **Ecce Homo – Kişi Nasıl Kendisi Olur**, Çeviren: İsmet Zeki Eyuboğlu, Say Yayınları, İstanbul.
- Nietzsche, Friedrich. (2011u), **Yunanlıların Trajik Çağında Felsefe**, Çeviren: Gürsel Aytaç, Say Yayınları, İstanbul.
- Nietzsche, Friedrich. (2011y), **Eğitimci Olarak Schopenhauer**, Çeviren: Cemal Atila, Say Yayınları, İstanbul.

- Nietzsche, Friedrich. (2011z), **Wagner Olayı – Nietzsche Wagner’e Karşı**, Çeviren: M. Osman Toklu, Say Yayınları, İstanbul.
- Outhwaite, William. (2003), **Modern Toplumsal Düşünce Sözlüğü**, Çeviren: Melih Pekdemir, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Politzer, George. (2010), **Felsefenin Başlangıç İlkeleri**, Çeviren: Hasan İlhan, Alter Yayınları, Ankara.
- Renteln, Alison D. (2004), **The Cultural Defence**, Oxford University Press, Oxford.
- Sarıbay, Ali Yaşar. (2006), **Toplumun Mantığı - Bir Mantıksal Anlatı Olarak Sosyoloji**, Alfa Aktüel Yayınları, İstanbul.
- Savater, Fernando. (2008), **Nietzsche'nin İdeası**, Çeviren: Saliha Nilüfer, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Seyyar, Ali. (2003), **Ahlak Terimleri Ansiklopedik Sözlük**, Beta Yayınları, İstanbul.
- Tillich, Paul. (2000), **Din Felsefesi**, Çeviren: Zeki Özcan, Alfa Yayınları, İstanbul.
- Topçu, Nurettin. (2011), **İsyah Ahlakı**, Türkçesi: Mustafa Kök & Musa Doğan, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- TÜBA. (2011), **Sosyal Bilimler Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü**, Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara.